

‘Haywood schreef een gezaghebbend en informatief boek over de Vikingen
en hun impact op de beschaving.’ – *Kirkus Reviews*

NOORMANNEN

DE VIKINGSAGA

793 - 1241

JOHN HAYWOOD

NOORMANNEN

John Haywood

Noormannen

DE VIKINGSAGA 793-1241

Omniboek

Nederlandse vertaling © Uitgeverij Omniboek – Utrecht, 2017
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.omniboek.nl

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Northmen: The Viking Saga 793-1241 AD*
bij Head of Zeus.
Copyright © John Haywood, 2015

Vertaling Henk Hardeman
Omslagontwerp Julie Bergen, Riverside Studio
Omslagbeeld [istockphoto.com/gremlin](https://www.istockphoto.com/gremlin)
Vormgeving binnenwerk Studio Mol
ISBN 9789401909983
ISBN e-book 9789401910033
NUR 684

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

Kaarten	7
Voorwoord	13
Inleiding: Asgard	17
<i>Het wereldbeeld van de Vikingen</i>	
1 Thule, Nydam en Gamla Uppsala	27
<i>De oorsprong van de Vikingen</i>	
2 Lindisfarne, Athelney en York	65
<i>De Vikingen in Engeland 789-954</i>	
3 Dorestad, Parijs en Rouen	105
<i>De Vikingen in het Frankische Rijk 799-939</i>	
4 Iona, Dunkeld en Orkney	141
<i>De Vikingen in Schotland 795-1064</i>	
5 Dublin en Cashel	171
<i>De Vikingen in Ierland 795-1014</i>	
6 Sevilla en Luni	203
<i>De Vikingen in Spanje en het Middellandse Zeegebied 844-861</i>	

7 Kiev, Constantinopel en Bolghar <i>De Vikingen in Oost-Europa tot 1041</i>	215
8 Thingvellir, Brattahlid en L'Anse aux Meadows <i>De Noren in het Noord-Atlantische gebied 835-1000</i>	255
9 Maldon, Londen en Stamford Bridge <i>Engelands tweede Vikingtijdperk 978-1085</i>	297
10 Hedeby, Jelling en Stiklestad <i>De Scandinavische koninkrijken tot 1100</i>	323
11 Palermo, Jeruzalem en Tallinn <i>Van Viking tot kruisridder</i>	373
12 Largs, Reykholt en Hvalsey <i>De nadagen van de Vikingen</i>	389
Tijdlijn	417
Vikingkoningen en -heersers circa 800-1100	423
Literatuurlijst	429
Illustraties	437
Register	438

SCANDINAVIË

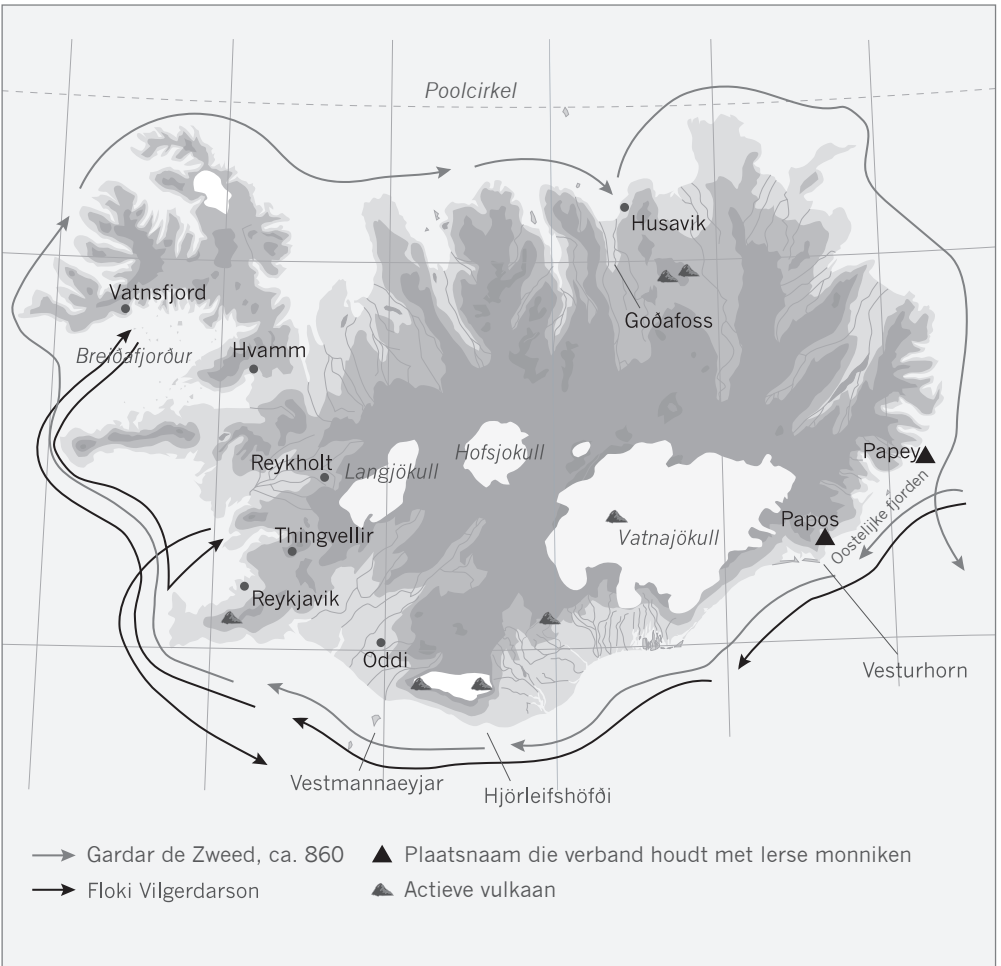
GROOT-BRITANNIË EN IERLAND

WEST-EUROPA omstreeks 800

IJSLAND

→ Gardar de Zweed, ca. 860

→ Floki Vilgerdaron

▲ Plaatsnaam die verband houdt met Ierse monniken

▲ Actieve vulkaan

DE VINLAND-REIZEN

DE OOSTELIJKE ROUTES

Voorwoord

Veranderende perspectieven op de Vikingen

De Vikingen waren een fenomeen zonder weerga in de Europese geschiedenis. Niet omdat ze hebben bijgedragen aan technische, militaire of culturele innovaties – in de meeste opzichten liepen ze nogal achter en zelfs hun scheepsbouwmethoden waren ouderwets – maar vanwege hun verre horizons. Vóór de Vikingen waren er geen Europeanen die zo veel van de wereld hadden gezien als zij. Vanuit hun Scandinavische thuislanden voeren de Vikingen oostelijk, langs de grote rivieren van Rusland, waarbij ze de Zwarte Zee naar Constantinopel overstaken en de Kaspische Zee om Bagdad te bereiken. In het westen waren de Vikingen actief langs de hele kustlijn van West-Europa. Ze stichtten nederzettingen in Schotland, Engeland, Ierland en Frankrijk. Vikingen drongen zelfs door in het Middellandse Zeegebied om Italië en Noord-Afrika aan te vallen. Andere Vikingen staken de Atlantische Oceaan over en stichtten onderweg nederzettingen op de Faeröer-eilanden, IJsland en Groenland. Zij werden, voor zover bekend, de eerste Europeanen die voet aan wal zetten in Noord-Amerika. Deze wijdvertakte connecties, en de ondernemende geest waardoor ze ontstonden, zijn de reden van de nog altijd voortdurende aantrekkingskracht van de Vikingen.

De kijk op de Vikingen is in de loop der jaren verschoven. De voornaamste kroniekschrijvers van middeleeuws Europa waren monniken. Aangezien zij dikwijls het slachtoffer waren van het plunderen, brandschatten en gijzelen door Vikingen, ligt het voor de hand dat ze vooral

daarover schreven. Over verkrachting hadden ze weinig te melden, misschien omdat ze, als mannen, wat dat betreft in elk geval weinig te vrezen hadden van de Vikingen. Vikingen werden tot het tijdperk van de Romantiek in de negentiende eeuw gezien als barbaren, op hetzelfde niveau als de Vandalen en de Goten die het antieke Rome hadden geplunderd. Het middeleeuwse beeld van de Vikingen als allesveroverende piraten kwam in een positief licht te staan. De Scandinavische koninkrijken hadden aan belang ingeboet, speelden geen rol op het wereldtoneel, en hadden ook geen deel aan de mondiale expansiedrift van landen als Engeland en Frankrijk. Voor de Scandinaviërs was de verleiding om terug te grijpen naar een meer heroïsch tijdperk toen zij de wereld bevoeren onweerstaanbaar. In deze periode veranderde de betekenis van het woord 'Viking' op een subtiele manier. Middeleeuwse schrijvers gebruikten de term specifiek om iemand te beschrijven die *í viking* (uit plunderen) ging, dus een piraat was en niet per se een Scandinavische. Het woord zou oorspronkelijk 'mannen van de baaien' hebben betekend, misschien omdat piraten daar op de loer lagen, in de hoop een nietsvermoedend koopvaardijchip te overvallen. Onder invloed van de nationalistische Romantiek werd 'Viking' echter synoniem voor 'vroegmiddeleeuwse Scandinaviër' en deze betekenis is blijven hangen. In deze periode werden de Vikingen ook opgezaald met hun romantisch barbaarse, maar historisch onjuiste, gehoorde helmen. De vergissing ontstond doordat vroege oudheidkundigen gehoorde helmen uit de bronstijd abusievelijk identificeerden als Vikinghelmen. De helmen zijn blijven hangen in de populaire verbeelding.

In de tweede helft van de twintigste eeuw werd dit voornamelijk militaire beeld van de Vikingen steeds kritischer bekeken. Archeologisch onderzoek onthulde vreedzame Vikingondernemingen op het gebied van ambacht, handel, exploratie en nederzettingen. Dit leidde tot een evenwichtiger kijk op hun leven. Er was echter ook een neiging om de gewelddadige kanten van het Vikingtijdperk te relativiseren als overdrijving van de monniken. Deels was dit een overdreven reactie op het bestaande beeld en deels kwam dit doordat veroveren en het opbouwen van wereldrijken na twee gruwelijke wereldoorlogen in Europese ogen niet langer als lovenswaardige zaken werden gezien. Geweld vormde

echter altijd de basis in het Vikingtijdperk. Hun handel werd van brandstof voorzien door hun oorlogsbuit – met name hun slavenhandel – en hun vreedzame nederzettingen werden voorafgegaan door bloedige veroveringen. Dit boek is geen poging een evenwichtig beeld te schetsen van het Vikingbestaan. Er wordt bijvoorbeeld weinig vermeld over hun artistieke prestaties, hun alledaagse levens of de rol van Vikingvrouwen. Het is meer bedoeld om de Vikingen in hun ruimere geografische en historische context te plaatsen, vanaf hun prehistorische heidense oorsprong tot hun transformatie in christelijke Europeanen. Deze benadering onthult dat het Vikingtijdperk op verschillende tijden begint en eindigt op verschillende plaatsen. In de Engelssprekende wereld wordt het Vikingtijdperk van oudsher gedateerd van ongeveer 793 (de plundering van Lindisfarne) tot ongeveer 1066 (de slag bij Stamford Bridge). Maar de geschiedenis is niet echt zo keurig. In Scandinavië en het gebied rondom de Oostzee begon het Vikingtijdperk ruim een eeuw eerder. In veel opzichten was het daar een eeuw na afloop nog steeds niet geëindigd. Op de Schotse eilanden vond de laatste vastgelegde plundertocht van de Vikingen pas in 1240 plaats. In de Scandinavische kolonies IJsland en Groenland bleven regeringsinstellingen en sociale structuren uit het Vikingtijdperk bestaan tot in de dertiende eeuw. De Vikingen doken niet zomaar uit het niets op en hun nadagen duurden lang. Het is een lange reis die begint in Asgard bij het ontstaan van de wereld en eindigt bij een huwelijk in het vijftiende-eeuwse Groenland.

Inleiding

Asgard

Het wereldbeeld van de Vikingen

*Vee sterft, bloedverwanten sterven, uiteindelijk zul jij ook sterven,
Maar glorie sterft nooit voor de man die het behaalt.*

*De dwaas denkt dat hij eeuwig zal leven,
Als hij wegblijft bij het gevecht;
Maar de oude dag garandeert hem geen wapenstilstand
Zelfs als de speren dat wel doen.*

Hávamál

Voor de meeste Scandinaviërs betekende het leven in het Vikingtijdperk hard werken op het land, een voortdurende onzekerheid, en een vroege dood rond hun dertigste of veertigste levensjaar. Voor hen die ervoor kozen om Viking te worden in de letterlijke zin van het woord, piraat of plunderaar, of die op reis gingen om handel te drijven of te koloniseren, kon het leven zelfs nog korter duren. Allemaal liepen ze het serieuze risico op zee te verdrinken wanneer hun fragiele schepen vergingen in een storm of aan splinters sloegen tegen een rotsachtige kust. Handelaren liepen altijd het risico aangevallen te worden door piraten. En tegenover elke Vikingkrijger die naar huis terugkeerde met een zak zilver of voor zichzelf een boerderij in de wacht had gesleept op nieuw veroverd gebied, moet er minstens één andere hebben gestaan

die aan mootjes werd gehakt op een slagveld of stierf aan een ziekte in een onhygiënisch winterkamp. Vikingen waren duidelijk bereid enorme risico's te nemen teneinde land, rijkdom en roem te vergaren. Deze moedige en ondernemende maatschappij werd ondersteund door een wereldbeeld dat actief het mijden van risico's ontmoedigde. De wereld waarin de heidense Scandinaviërs leefden, bestond niet om een of ander doel te vervullen, en als het waar was dat de goden de mens hadden geschapen, dan was dat uitsluitend voor henzelf, zodat er iemand was die aan hen geofferd kon worden. Wilde een mensenleven enige betekenis hebben in deze wereld, dan moest men daar zelf voor zorgen, door iets te bereiken waarvoor men herinnerd zou worden.

De schepping van de wereld

Volgens de Scandinaviërs werd het middelpunt van het universum gevormd door een enorme, altijdgroene es die Yggdrasil heette. Zijn takken overdekten de hemel en verbonden de gescheiden werelden van de goden, ijsreuzen, vuurreuzen, elfen, dwergen, mensen en de onderwereld. Er is geen mythe die vertelt over de oorsprong van Yggdrasil of zijn uiteindelijke lot. Zijn bestaan werd als vanzelfsprekend aangenomen en misschien dacht men dat hij eeuwigdurend was. Desondanks komt Yggdrasil helemaal niet voor in de Scandinavische scheppingsmythe, waarin de kosmos geboren wordt uit de interactie van wederzijds vijandige krachten. In het begin van de tijd waren er maar twee werelden: het vurige Muspelheim in het zuiden en het ijzige Niflheim in het noorden. Tussen de twee werelden bevond zich de gapende leegte van Ginnungagap. Waar de hitte van Muspelheim het ijs van Niflheim ontmoette, begon het ijs te smelten en te druipen. De hitte versnelde het leven in de druppels en die namen de vorm aan van een reus, die de naam Ymir kreeg. Terwijl Ymir sliep, vormden zich uit het zweet onder zijn linker oksel een reus en een reuzin, en een van zijn benen werd de vader van een zoon op zijn andere been. Op deze manier werd Ymir de voorvader van een ras van ijsreuzen. Terwijl het ijs bleef smelten, kwam er een koe tevoorschijn. Deze koe heette Auðumla. Auðumla voedde zich door te likken aan het zoute ijs. De vier rivieren van melk die uit haar spenen vloeiden, voedden Ymir.

Door het likken van Auðumla kwam nog een reus tevoorschijn, die Búri heette. Búri was groot, sterk en knap. Hij werd de vader van een zoon die Borr heette. Er wordt geen moeder genoemd, maar zij was vermoedelijk een ijsreuzin, aangezien zij destijds de enige andere aanwezige wezens waren, afgezien van Auðumla. Borr nam Bestla, de dochter van de ijsreus Bölthorn, als zijn vrouw en samen kregen ze drie zonen: Odin, Vili en Vé, de eerste van de goden. Odin en zijn broers vermoordden Ymir en gebruikten zijn dode lichaam om het land te maken, en zijn bloed om de oceaan te maken. Toen namen de goden Ymirs schedel en plaatsten deze boven de aarde om de lucht te maken. De goden vingden wat van de vonken en gesmolten sintels die van Muspelheim af waaiden en plaatsten deze in de lucht om de hemel en de aarde mee te verlichten. Toen zetten de goden de donkere reuzin Nótt ('nacht') en haar heldere en knappe zoon Dagr ('dag') in de lucht om elkaar elke vierentwintig uur rond de wereld te volgen. De goden namen de beeldschone broer en zus, Máni ('maan') en Sól ('zon') en plaatsten hen ook in de lucht. Aan de hand van hun bewegingen konden de dagen, maanden en jaren worden geteld.

De goden schiepen de wereld als een grote cirkel. Het deel langs de randen gaven de goden aan de reuzen als thuis. Dit was Jotunheim, waar de reuzen op wraak zonnen voor de dood van Ymir. In het midden, omringd door de oceaan, gebruikten de goden Ymirs wenkbrauwen om een fort te bouwen tegen de vijandige reuzen. Dit noemden zij Midgard, of 'Midden-Aarde'. Ten slotte namen de goden Ymirs hersenen en gooiden ze in de lucht om de wolken te maken. Hiermee voltooiden de goden hun recycling van Ymir. Odin, Vili en Vé liepen langs de nieuw gevormde zeekust en vonden twee boomstammen. Hieruit schiepen de goden de eerste twee mensen. De man noemden ze Ask ('es') en de vrouw Embla ('iep'), en van hen stamde het menselijk ras af. De goden gaven Ask en Embla Midgard om te wonen. Nadat ze mensen hadden geschapen, schiepen de goden hun eigen domein Asgard, een hemelse stad hoog boven Midgard. Ze bouwden de vurige regenboogbrug Bifröst om de twee domeinen te verbinden, zodat ze hiertussen heen en weer konden gaan. De mythen geven geen aanwijzing hoeveel tijd er volgens de Vikingen zou zijn verstreken tussen deze gebeurtenissen en hun eigen tijd. Zoals de meeste volken voor de tijd van het schrift, hadden de Vikingen geen officiële tijdsbepaling. Alle gebeurtenissen die

plaatsgevonden hadden voor mensenheugenis, bestonden waarschijnlijk op een manier vergelijkbaar met de Droomtijd van de Aboriginals.

Asgard, thuis van de goden

Binnen de muren van Asgard zijn tientallen schitterende zalen en tempels waar de goden feestvieren en beraadslagen. Vanaf de troon in zijn met een zilveren dak bedekte zaal Valaskjálf overziet Odin de hele schepping, en stuurt hij zijn raven Huginn en Muninn elke dag erop uit om nieuws te vergaren over de wereld. Zoals elke Vikingleider heeft Odin zijn eigen gevolg van lijfwachten, *einherjar*, die exclusief worden gekozen uit de gelederen van de dapperste krijgers die gesneuveld zijn in de strijd. De einherjar vertoeven in Walhalla ('zaal voor de gevallen'), een enorme zaal met 540 deuren die elk zo breed zijn dat achthonderd krijgers er zij aan zij doorheen kunnen marcheren. Walhalla glanst van het goud, heeft speren als dakspanten en een dak gemaakt van schilden en maliënkolders. Elke ochtend marcheren de einherjar Walhalla uit om de dag door te brengen met vechten. In de avond worden de gesneuvelden op miraculeuze wijze geheeld en keren ze allen terug naar Walhalla om daar de hele nacht te genieten van varkensvlees en mede. De einherjar worden bediend door de Walkuren ('zij die de gevallen uitkiezen'), beeldschone bovennatuurlijke vrouwen die een harnas dragen en gewapend zijn met een schild en een speer. Op Odins bevel rijden de Walkuren snel door de lucht en dalen neer op slagvelden om te beslissen wie de winnaars zijn, de krijgers te kiezen die zullen sneuvelen en de dappersten van hen mee te voeren naar Walhalla. Daar worden ze verwelkomd met bekers mede en een rumoerig gebonk op tafels door de einherjar. Vikingkrijgers wisten dat ze de gastvrijheid van hun heer moesten verdienen op het slagveld. De einherjar verdienen Odins gastvrijheid door voor hem te strijden in Ragnarok. Dit is een groot gevecht waarvan Odin weet dat het voorbestemd is om plaats te vinden aan het einde der tijden. Hierin zullen de goden en hun onverzoenlijke vijanden, de reuzen, elkaar uitroeien met vuur en overstromingen en het hele universum vernietigen, waarna een nieuwe schepingscyclus begint.

De goden behagen

In de mythen die ze over hun goden vertelden, presenteerden de Scandinaviërs hen nooit als morele voorbeelden die nagevolgd moesten worden. De Scandinavische goden stonden boven de menselijke moraliteit; ze logen en bedrogen naar hartenlust als het ze zo uitkwam, vooral in hun omgang met de reuzen. Evenmin claimden de Scandinaviërs dat hun wetten afkomstig waren van de goden. Ze redeneerden dat de mens verantwoordelijk was voor een ordelijke samenleving. Ze namen deze verantwoordelijkheid serieus, ondanks de chaos die ze over de grenzen veroorzaakten. Van alle goden werd alleen Odin gezien als een bron van wijsheid. Odin gaf de mens de kennis van de runen, de gave van poëzie, de strijd lust van de berserkers, en de gevaarlijke magie *seiðr*, dit is de gave van profetie en andere, meer sinistere krachten. Odins wijsheid is belichaamd in *Hávamál* ('De uitspraken van de Hoge'), een verzameling anonieme aforistische verzen uit het Vikingtijdperk die door Odin zouden zijn geschreven en overgeleverd zijn in een IJslands handschrift uit de dertiende eeuw. *Hávamál* behandelt geen metafysische vraagstukken, maar bevat uitsluitend pragmatische gezond verstand-wijsheden voor praktische mensen. Koester vriendschappen, ervaar gastvrijheid nooit als vanzelfsprekend en beloon cadeaus met cadeaus. Maak niet onnodig vijanden en zoek geen dwaze gevechten op. Houd je wapens onder handbereik tijdens een gevecht. Drink niet te veel mede of bier, het berooft een man van zijn verstand. Als je niet weet waarover je het hebt, houd dan je mond; het is beter om te luisteren. Wees voorzichtig in zaken en wees altijd bedacht op verraad en bedrog. Wees zelf altijd eerlijk, behalve tegenover je vijanden: misleid ze waar je kunt. Het advies is soms tegenstrijdig: *Hávamál* berispt de lafaard die denkt dat hij voor eeuwig zal leven als hij gevechten mijdt, terwijl tegelijkertijd wordt gezegd dat je beter kunt leven als een hond dan als dode leeuw.

Zoals alle pre-industriële agrarische volken waren de Scandinaviërs enorm kwetsbaar voor de grillen van de natuur en ze richtten zich tot hun goden in hun strijd om te overleven. De goden moesten altijd gunstig gestemd worden en konden alleen worden overgehaald met gebeden en offerandes. Bij de verering stonden de offerfeesten, *blót* ('bloedoffer'), centraal. Ze werden gehouden in de herfst, midwinter

en lente. Het Scandinavische heidense geloof kende geen priesters, daarom werden deze offerandes geleid door de plaatselijke koning of hoofdman. Met name varkens en paarden werden geofferd. Het bloed van de afgemaakte slachtoffers – dat over de beelden van de goden werd gegooid, op de muren van tempels en over de deelnemers zelf – werd verondersteld zowel goden als mensen sterker te maken. Naderhand werd het vlees gekookt in grote ketels en gegeten tijdens een heilig feest, waarbij de goden naar men veronderstelde aanwezig waren. Er werd gebeden en er werden heildronken uitgebracht voor vruchtbaarheid, goede gezondheid en voorspoed. Ook werden er soms mensenoffers, gewoonlijk door ophanging, gebracht. Dit was met name ter ere van Odin, die zichzelf had geofferd door gedurende negen dagen aan Yggdrasil te hangen om het geheim van de runen te ontdekken. Odin, die kil en berekenend was, was favoriet bij koningen, krijgers en dichters. Hij was echter eerder gevreesd dan geliefd. De populairste god was waarschijnlijk Odins zoon, de machtige dondergod Thor. Thor had een nogal kort lontje en was niet bijster intelligent – de meeste verhalen over hem illustreren de beperkingen van brute kracht – maar hij had het altijd goed voor met mensen. Thor beschermde de mensen tegen de reuzen, die de chaos vertegenwoordigden, en sloeg hun hersens in met zijn magische hamer Mjölhnir. Boeren en zeevaarders richtten gebeden tot hem om goed weer. Miniatuurversies van Thors hamer werden door reizigers gedragen als beschermende amuletten, ongeveer zoals christelijke medaillons van Sint-Christoffel, de patroonheilige van de reizigers. De vruchtbaarheidsgod Freyr ging over de zon en de regen en de vruchtbaarheid van de aarde. Hij ontving offers en gebeden van mensen die vrede verlangden en een goede oogst. De godinnen die het meest werden aanbeden, waren Freyrs zuster Freya, die geassocieerd werd met seks en liefde, en Odins echtgenote Frigg, wier hulp werd ingeroepen door vrouwen die moesten bevallen. Ook werd geofferd aan de dísir, een groep naamloze bovennatuurlijke vrouwen die geassocieerd werden met vruchtbaarheid en dood. Dísir konden bijstaan bij bevallingen en elke menselijke familie had zijn eigen beschermende dís. Als ze boos werden gemaakt, waren de dísir echter gevaarlijk. Daarom werden ze gunstig gestemd door middel van een jaarlijks feest

en offer, dat bekendstond als *dísablót*. Dit vond plaats aan het begin van de winter in Noorwegen en Denemarken, en laat in de winter in Zweden. Elfen konden op verschillende manieren lastig zijn en zij werden soms ook gunstig gestemd met bloedoffers.

Roem is het enige ware hiernamaals

De belofte van Walhalla leidde er bij de meeste Vikingkrijgers niet toe dat ze zich roekeloos gedroegen in de strijd, in tegenstelling tot wat men misschien zou verwachten. Hoewel het misschien een troost was voor een krijger die tijdens de strijd de dood in de ogen zag, wilde hij vooral leven en genieten van de overwinning. Alleen voor de berserkers, die Odin fanatiek waren toegewijd, was sneuvelen in de strijd daadwerkelijk begerenswaard. Voordat ze de strijd in gingen, brachten berserkers zich in een tranceachtige razernij (*berserksgangr*, 'razend worden'), waarbij ze brulden en in hun schilden beten. Dit maakte hen immuun voor de pijn van verwondingen. Ze droegen geen harnas en hun volstrekte onverschilligheid voor hun eigen veiligheid maakte hen tot afschrikwekkende vijanden. De meesten vonden echter onvermijdelijk de dood waarnaar ze verlangden. Afgezien van het concept van Walhalla, waren de Scandinavische opvattingen over het hiernamaals vaag en doorgaans nogal naargeestig. De gebruikelijke praktijk om grafgoederen, geofferde dieren en zelfs slaven te begraven met de overledene, suggereert dat de Scandinaviërs geloofden dat het hiernamaals op dit leven zou lijken, inclusief de verschillen in sociale status, en dat de doden in hun graven bleven hangen als geestachtige verschijningen. Daarnaast geloofde men dat degenen die stierven door ziekte of ouderdom, dus vrijwel iedereen, naar het ijskoude, mistige domein van Niflheim gingen. Hier zouden ze een vreugdeloos leven na de dood doorbrengen, het armzalige voedsel delend dat de rottende godin Hel hun voorschotelde. De zielen van ongetrouwde meisjes werden geclaimd door Freya, die hen meenam om te verblijven in haar eigen domein Fólkvangr. Odin stond een deel van zijn krijgers aan haar af om hen gezelschap te houden. De verdrinkingsdood was een voor de hand liggend risico voor een Vikingkrijger. De zielen van verdrinkenen werden in een net gevangen door Rán, die hen meenam naar Hlésey, de zaal van haar echtgenoot, de zeereus en god van de

zeevaart Aegir. Gelukkig voor hen die voorbestemd waren hun leven na de dood bij hem door te brengen, was hij de beste brouwer onder de goden. Misschien als een gevolg van christelijke invloeden tijdens het Vikingtijdperk, ontwikkelde het Scandinavische heidendom een concept van beloning en straf in het hiernamaals. Dit was echter een oordeel over de doden zonder een beoordelaar. De zielen van de rechtvaardigen verbleven in de zaal met het gouden plafond van Gimlé in Asgard. Of misschien gingen ze in plaats daarvan naar een andere gastvrije zaal: Sindri in de Niðafjöllbergen in de onderwereld. Eedbrekers en moordenaars kregen de ellendige tijd die ze verdienden in Náströnd, een gruwelijke zaal in Niflheim gemaakt van geweven slangen die dropen van venijn. De gemeenste zielen werden geworpen in de onderwereldput van Hvergelmir, om te dienen als voedsel voor de draak Niðhöggr, de lichaamsverscheurder. Voor de meeste mensen boden deze verschillende levens na de dood niets wat beter was dan wat ze in het hier en nu hadden – zelfs de meest favoriete krijgers wachtte uiteindelijk vernietiging in een gevecht dat ze niet konden winnen – dus je kon maar beter bij de dag leven.

Het besef dat niets voor eeuwig duurde, zelfs niet de goden of het hiernamaals, gaf de Scandinaviërs uit het Vikingtijdperk een fatalistische kijk op het leven en een onverschilligheid wat de dood betreft. Van de Vikingkrijger werd verwacht dat hij de dood tegemoet trad met een schouderophalen en een dosis zwarte humor, om te tonen dat hij er met zijn hoofd bij was en niet verlamd werd door angst. Een leven was niet veel waard en als hij was voorbestemd om te sterven, kon hij er sowieso niet veel aan veranderen.

De heidense Scandinaviërs geloofden dat godinnen genaamd Nornen aanwezig waren bij de geboorte van ieder kind om zijn of haar leven vorm te geven. De manier waarop ze het lot bepaalden, werd vergeleken met het spinnen van een draad of het maken van een teken op hout. Was het lot van iemand eenmaal bepaald, dan was het niet meer te veranderen. De Nornen waren de hoogste macht in het universum en zelfs de goden konden hun oordeel niet aanvechten. In sommige culturen zouden zulke overtuigingen tot apathie kunnen hebben geleid. In het geval van de Scandinaviërs inspireerden ze echter tot het nemen van

risico's en tot ondernemingslust. Zonder deze eigenschappen zou het Vikingtijdperk nooit hebben plaatsgevonden. Ten goede of ten kwade, de Nornen bepaalden het lot van een mens, maar ze bepaalden niet hoe hij dit onderging. Hij kon op veilig spelen en zo ver mogelijk uit de buurt blijven van gevaar, maar dit zou zijn leven niet redden. Hij zou sterven op de vastgestelde tijd, ongeacht of hij zich knus in bed bevond of in het heetst van de strijd. De man die dit erkende en accepteerde, wist dat hij weinig te verliezen had door risico's te nemen. De dood kwam voor iedereen en het enige wat er van een man overbleef, was zijn reputatie. Deze was daarom veel belangrijker dan zijn leven. Wanneer een Vikingkrijger aan de zijde van zijn heer en kameraden op leven en dood vocht, deed hij dat niet omdat hij hoopte naar Walhalla te gaan, maar om te voorkomen dat zijn reputatie aangetast zou worden door het verwijt van lafheid. Een man zonder eer was een *niðingr*, letterlijk niets, die terecht vergeten zou worden zelfs door zijn eigen familie. De man die niets riskeerde, bereikte nog minder dan niets. Het was veel beter om stoutmoedig en avontuurlijk te zijn en te streven naar het verwerven van roem, rijkdom en glorie door gewaagde reizen en heldhaftige daden in het gevecht. Zo'n man kon veilig sterven in de wetenschap dat de skalds ('hofdichters') gedurende generaties zijn lof zouden zingen in de feestzalen. Dit was het enige zekere hiernamaals waar een man op kon hopen.

In een tijd waarin de meeste mensen stierven in het dorp waar ze ter wereld kwamen, bracht hun zucht naar fortuin, land en roem de Vikingen tot in Bagdad en Canada

Dit indrukwekkende boek volgt de weg van de Vikingen vanaf hun Noorse godenwereld in de achtste eeuw tot hun plek in het christelijke Europa in de dertiende eeuw. Vanuit het hoge noorden trokken Noorse veroveraars, ontdekkingsreizigers en handelaars eropuit. Daarbij zwermden ze uit over heel Europa, tot in Azië en zelfs Noord-Amerika.

Noormannen vertelt hun verhaal, en richt zich met name op strategische plaatsen, van de plundering van Lindisfarne in 793 tot de moord op verhalenverteller Snorri Sturluson op IJsland in 1241. Ook Dorestad en andere knooppunten in de Lage Landen komen aan bod. Dit boek vertelt over de taal, de kunst en de technologie, de wetten en gebruiken en het belang van de Noorse mythologie.

In 800 waren de Scandinaviërs barbaren die in hun Vikingschip op plundertocht gingen. In de dertiende eeuw vormde hun thuisgebied een integraal onderdeel van het christendom. Opgezaghebbende toon, in zeer lezenswaardig proza zet Haywood het buitengewone verhaal van de Vikingen uiteen.

John Haywood is een autoriteit op het gebied van de geschiedenis van oude beschavingen en de vroege middeleeuwen. Hij studeerde in Lancaster, Cambridge en Kopenhagen en doceerde aan de universiteit van Lancaster. Haywood schreef bijna twintig historische werken, waaronder *De oude beschavingen* en *Atlas van de wereldgeschiedenis*.

Omnibook

www.omnibook.nl

NUR 684

ISBN 9789401909983

9 789401 909983